

Elə ədəbi simalar var ki, ən ciddi elmi yanaşmada belə obrazlı münasibətdən qaça bilmirsən.

Sergey Yesenin dünya ədəbiyyatının ümumi müstəvisində həmişə ən həssas obrazlarla görünüb. Sergey Yesenin mənzərəsinə yaxınlaşan hər kəs ona qəlbinin həssas notları ilə yanaşır. Bir sözlə, Sergey Yesenin hər kəsə özünün doğması kimi görünür. Çünki onun insan hissələrinin dərinliklərini əks etdirən həssas poeziyası bəşəri mahiyyət daşıyır. Hər kəs orda öz hissələrini görür və doğmaları mühiti tapır. Bu mənada, Sergey Yesenin ağların da, qaraların da, qocanın da, cavanın da sevdiyi şairdir. Hər kəs onun lirik obrazları silsiləsində özünü görə bilər.

Tədqiqatçı İsxan İsxanlı Sergey Yesenin haqqında bir neçə kitabın müəllifidir. Onun həyatını canlı roman kimi mənimsəyib. Yazdığı əsərlərdə Sergey Yesenin obrazını onun öz prototipi ilə üst-üstə düşəcək qədər mükəmməl yaratmağa çalışıb.

Sergey Yesenin dünya ədəbiyyatında ən çox oxunan və ən çox tərcümə olunan sənətkarlardan biridir. Şöhrət tacı öz sağlığında yalnız özünün istedadı ilə ona qismət olub. Bu tacın zaman keçdikcə dəyərdən düşməyən inciləri sırası oxucudan tutmuş bütün ədəbiyyatsevərlərin, o cümlədən, Sergey Yesenin yaradıcılığını tədqiqat üçün ədəbi amala çevrilən hər kəsin diqqətində olub. Demək, bir neçə monoqrafiyadan sonra Sergey Yesenin yaradıcılığına əsaslı tədqiqat məqsədilə qayıdan İsxan İsxanlı daha yaxşı başa düşmək olar. Çünki Sergey Yesenin poeziyası elə bir sevgi qaynağıdır ki, ona vurulandan, vurğunluqla bağlandıqdan sonra ondan ayrılmaq

dəyərli inciləri özünün yaradıcılığının Bakı dövründə yazılıb.

Girişdə müəllif maraqlı bir ifadə işlədir: «Yeseninçilik». Doğrudur, müəllif Yeseninçiliyin mahiyyətinə o qədər varmasa da, bunun sovet rejimi zamanında (həm də ilk və kəskin zamanında) Yesenin şüurlara təsirini bir növ nəzarətdə saxlamaq məqsədi daşdığına ötrü de olsa qeyd edir. Hər halda, Sergey Yesenin siyasi müstəvidən yanaşanlardan fərqli olaraq milyonlarla insanın ruhuna hakim kəsilmişdi. Müəllif «Giriş»də Yesenin obrazlarının özünəməxsusluğu ilə bağlı məqamlara da aydınlıq gətirir. Hətta İran nəğmələrindəki «Şaqane» (Şahanə – Ə.X.) obrazının «azərbaycanlılaşdırılması» cəhdinə də münasibət bildirir, buna qarşı özü demiş, ciddi tədqiqatçı mövqeyi ortaya qoyur.

İsxanlının «Sergey Yesenin yaradıcılığı Azərbaycan və Şərqi ədəbi-bədii kontekstində» tədqiqatının girişi yeseninçiliyin (həm də yaxşı mənada Yeseninçiliyin – Ə.X.) mənzərəsinə bütövlükdə göstərir. Sergey Yeseninlə bağlı azərbaycanlı şair və tədqiqatçıların, eləcə də tərcüməçilərin və təkcə Azərbaycanla bağlı ədəbi-bədii söz adamlarının yox, həm də rus mütəfəkkirlərinin düşüncələri bu və ya digər dərəcədə diqqətə çəkilir. Bu da tədqiqatı oxuyan hər kəsdə Yesenin mənzərəsinin hüduzsuzluğu haqqında kifayət qədər təsəvvür yaradır.

Müəllif girişdə tədqiqatın məqsəd və vəzifələrini də şərh edir. Xüsusilə, bir oxucu olaraq tədqiqatda bəzi məqamlar məni, xüsusilə, sevindirdi: «Böyük rus şairinin Azərbaycanın mədəniyyət, ədəbiyyat və ictimaiyyət nümayəndələri ilə münasibətlərinin aydın mən-

İran nəğmələrinin yaranma mənzərəsinin obyektiv şərhı Yesenin poeziyasının tərcüməsində spesifik çalarların aşkarlanması... bütövlükdə bunlar tədqiqatda məqsəd və vəzifə kimi əsas tutulur və axıra qədər müəllif mövqeyi ilə tədqiqat müstəvisinə gətirilir.

Sergey Yesenin qədərincə təkrarsız, bənzərsiz, orijinal şairdir. Ən azı ona görə ki, təkrarsız-bənzərsiz şəxsi və həm də yaradıcılıq həyatı yaşayıb. Elə bu səbəbdən də onun yaradıcılığına Azərbaycan və Şərqi ədəbi-bədii kontekstində münasibət də orijinal olmalıdır və İsxanlı öz tədqiqatını özünəməxsus metodlarla aparmışdır. Tədqiqatın metodları ilə bağlı həmin məqamın spesifikasiyasını nəzərə alaraq müəllifin mövqeyi ni olduğu kimi burada göstərmək yerinə düşərdi: «Tədqiqat metodları: Ortaya qoyulmuş problemin tədqiqində S.Yesenin həyat və yaradıcılığının Bakı döv-

Yesenin zirvəsi

Uğurlu tədqiqatın və sonsuz sevginin bəhrəsi

ədəbiyyən mümkün deyil. Görünür, elə bu səbəbdən İsxan İsxanlı «Sergey Yesenin yaradıcılığı Azərbaycan və Şərqi ədəbi-bədii kontekstində» tədqiqatını aparması zəruri olub. Mövzunun adından da görüldüyü kimi, tədqiqatçı kifayət qədər problemlə işə girişib. Çox güman ki, o, çətinliklərdən qorxmamış üçün belə bir orijinal mövzunu seçməklə Sergey Yesenin yaradıcılığının indiyə qədər tədqiqatdan kənar qalmış tərəflərinə işıq salmaq istəyib.

Tədqiqat əsəri «Girişdən», dörd fəsilədən və «Nəticə»dən ibarətdir. «Giriş»də müəllif bir neçə məsələyə diqqət yönəldir; birinci olaraq «Mövzunun aktuallığı və işlənmə dərəcəsi»nə diqqət çəkir. Bu əhatədə mövzunun aktuallığını təmin edən mahiyyət kimi müəllif qeyd edir ki, «dünyada müxtəlif mədəniyyətlərin və xalqların bir-birinə qovuşmasında hər zaman ədəbi-mədəni əlaqələrin ayrı-ayrı formalarından geniş istifadə edilmişdir. Demək, bu məram üçün Sergey Yesenin yaradıcılığının bəşəri mahiyyəti xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Çünki hər bir xalq onu öz dilində oxumaq, Sergey Yesenin ilahidəngəlmə hissələrilə öz ruhunu daha da saflaşdırmaq istəyir. Bir sözlə, Sergey Yesenin kimi simaların yaradıcılığı müxtəlif təbiətli mədəniyyətləri qovuşdurmaq üçün tükənməyən enerji mənbəyidir.

«Giriş»də müəllifin geniş və əhatəli yanaşması ilə bir daha ədəbi aləmin diqqətinə çatdırılır ki, Yeseninə qovuşmaq istəyən bir çox xalqlardan fəqli olaraq Azərbaycan bu dünyaşöhrətli sənətkarı, həm də özünü hesab edir. Çünki Yesenin qəlbləri fəth edən lirikasının ən

zərəsinin yaradılması, S.Yesenin «İran nəğmələri», «Əlvida, Bakı» və «Əlvida, ey dostum, əlvida artıq» şeirlərinin dilimizə tərcümələrini geniş tədqiq edərək, tərcümələrin hər biri üzərində filoloji, bədii-estetik müşahidələr aparmaqla, onların orijinala uyğunluğunu, orijinaldakı poeziyanın, struktur, ritm, intonasiya, qafiyə sisteminin və s. tərcümələrdə necə xatırlanması və ümumilikdə, bu sahədə olan uğur və uğursuzluqların ortaya qoyulması və tədqiqatın məqsədləri sırasındadır». Bir qədər emosional hissini təsirilə münasibətimi bildirməli olsam da, bu məqamları oxumaq özümde də bir fərəh doğurdu. Çünki tədqiqatın həmin məqamlarında Yesenin poeziyasının «Əlvida, ey dostum...» adlı incisinə xüsusi münasibət sırasında mənim də tərcüməyə müəllif yer ayırıb. Bir qədər sonra ola bilsin ki, həmin məqama ayrıca münasibət bildirmək mümkün oldu... Fərəhlidir... ən azı ona görə ki, Sergey Yesenin ruhu da şad olur. Yazılan hər nə var söz qədrini bilən hər kəs tərəfindən salnaməyə alınır, gələcək nəsillər üçün xəzinəyə çevrilir.

Elə bu məqamda yerinə düşər deyək ki, İsxan İsxanlı «Sergey Yeseninlə bağlı bu tədqiqatı da mədəni xəzinəmizi zənginləşdirən dəyərli fikir inciləri sırasına daxil olur.

Əlbəttə, müəllif şairin Azərbaycanla ünsiyyətini, xüsusilə, onun Bakı dövrü yaradıcılığının öyrənilən, öyrənilməyən tərəflərini, S.Yesenin yaradıcılığı ilə bağlı indiyədək ədəbi və elmi dövriyyəyə buraxılmamış materialları aşkarlamış, ən həssas bir məqam olaraq Yeseni görmüş, onunla ünsiyyətdə olmuş insanların xatirələri əsasında tədqiqatçı,

rünə yaxından bələd olan, onu tanıyan, onunla ünsiyyətdə olmuş ictimaiyyət nümayəndələrinin, ədəbiyyat və mədəniyyət xadimlərinin, memuarçıların, ədəbiyyatşünasların xatirə, məqalə və kitabları ilə yanaşı, Azərbaycan, rus və dünya ədəbiyyatında tanınmış dünya nəzəriyyəçilərinin əsərləri nəzəri baza kimi xidmət etmişdir. Tədqiqat işində tarixilik prinsipinə üstünlük verilmiş, təhlilə cəlb edilmiş orijinal və tərcümə mətnlərinin tədqiqi prosesində müqayisəli-qarşılaşdırıcı metoddan istifadə edilmişdir». İlk baxışdan sadə görünür bu mulahizələr. Ancaq mahiyyətə vardıda müəllifin nə qədər zəngin yeseninçilik xəzinəsini həzm-rabədən keçirməsini təsəvvür edəndə işin möhtəşəmliyi kifayət qədər görünür. Müəllif Girişdə müdafiyyə çıxarılan əsas müddəaları məqalələrlə göstərir və bu sırada biz Yesenin yaradıcılığının Azərbaycan-rus ədəbi əlaqələrinin zənginləşməsinə və inkişafına təsirini, Yesenin yaradıcılığının Bakı dövrü ilə bağlı öyrənilməmiş, yaxud kölgədə qalmış fakt, hadisə, yaxud Yeseninlə bağlı xatirələrin üzə çıxarılmasına diqqət, İran nəğmələri silsiləsi və bura qədər şairin yaradıcılığında görünən mədəni böhrandan xilas olması üçün göstərici olan ədəbi məqamlar, eləcə də Yesenin yaradıcılığına Azərbaycan alimlərinin, tədqiqatçılarının münasibəti, Yesenin yaradıcılığının tərcüməsində Yesenin yaradıcılığının özünəməxsusluğunun qorunması məsələləri, Yesenin özünün Azərbaycanın tərcümə mühitindəki yeri, xüsusilə, şairlərimizin tərcümə sənətinə yiyələnməsi baxımından onun yaradıcılığının rolu... kimi məsələlərə xüsusi diqqət verilir.

İsxan İsxanlı «Sergey Yesenin yaradıcılığı Azərbaycan və Şərqi ədəbi-bədii kontekstində» əsəri nəzəri və praktik əhəmiyyətinə görə də diqqət cəlb edir: «Dissertasiyanın nəzəri əhəmiyyəti, ilk növbədə, Azərbaycan-rus ədəbi əlaqələrinin S.Yesenin poeziyasının Azərbaycanla bağlılığı kontekstində öyrənilməsi, bu əlaqələrin, poetik tərcümə vasitəsilə ədəbiyyatların bir-birinə qarşılıqlı təsiri və zənginləşməsi zəminində inkişafının ortaya qoyulmasındadır. Təqdim edilmiş dissertasiya, ədəbi əlaqələr üzrə mütəxəssislər, tərcüməşünaslar, təcrübə praktikası ilə məşğul olanlar üçün gərəklili mənbədir». Digər məsələlər haqqında da danışmaq daha geniş fikir mübadiləsi aparmaq yersiz olmazdı. Ancaq bircə onu demək yerinə düşərdi ki, tədqiqat Azərbaycan mədəni mühitinin zənginləşməsi baxımından çox dəyərlidir.

Tədqiqatçı İsxanlının bu əsəri AMEA Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutunun mədəni mühitində ərşəyə gəlib.

Ən ciddi tədqiqat əsərinə münasibət bildirəndə həyatdan gələn notları da unutmamaq olmur. Mütləq düşüncəyə, beyninə diktə olunan həmin notları sözə çevirmək istəyirsən; kimsə deyir ki, «nə qədər Füzulidən yazmaq olar?» Bir başqası deyir ki, «nə qədər S.Vurğunu çəkmək lazımdır?». Belə çıxır ki, dünya mədəni mühiti Yeseninə bu qədər sərhədsiz münasibət göstərməkdə «havayı» zəhmət sərf edir? Axı dünyanın ağıllı insanları dərk edirlər ki, istedadın insan hissələrini daxili aləmdən çəkib üzə çıxardığı duyğular sözə çevriləndə insana insanlığını xatırladır. Onu vəhşilikdən, onu yırtıcılıqdan ayırır. Elə bunun özü o deməkdir ki, Füzulisiz... və demək, Yeseninsiz dünya yırtıcıya çevrilərdi. Bax, Yesenin haqqında tədqiqatın bir praktik əhəmiyyəti də, baxmayaraq ki, mətnin özündə, müəllif mövqeyində bu məqam göstərilməyib – bundan ibarətdir.

Yeseninçiliyin nüfuzlu tədqiqatçılarından biri olaraq İsxan İsxanlı «Sergey Yesenin yaradıcılığında «Bakı dövrü»nün yeri və rolu»ndan bəhs edilir. Burada müəllif əsas mahiyyəti Sergey Yesenin həyatı və yaradıcılıq yoluna diqqət yönəltməkdə görünür. Əlbəttə, tədqiqatda «Sergey Yesenin həyatı və yaradıcılıq yolu» ayrıca işlənməyədi ümumi oxucu ələmi üçün ciddi narazılıq doğurardı. Halbuki, Sergey Yesenin həyat və yaradıcılığı haqqında konkret fakt və məlumatlar istənilən ensiklopediyada qədərincədir. Ancaq oxucu sevgisinin tələbatını nəzərə alaraq müəllif S.Yesenin həyat və yaradıcılıq yolunu yazarkən daha çox kölgədə qalan məqamlara üstünlük verir. Buna rəğmən demək olar ki, müəllif şairin məlum həyat və yaradıcılıq yolunu yazanda belə məlum olanları təkrar etmir.

Tədqiqatın birinci fəslinin ikinci - «Sergey Yesenin Azərbaycanla» bölməsi də xüsusi maraq doğurur. Bu bölmədə ən azı yüzə qədər müəllifin adı çəkilir. Yeseninə əvvəl və Yeseninə sonra yaşamış ədəbi simaların adları sadəcə, gəlişi gözəllik xatirinə yaddaşa gətirilmir. Ona görə yaddaşa gətirilir ki, Yesenin poeziyasındakı insanilik mahiyyətinin göydən gəlmədiyini, yerdən çıxmadığını sübut etsin. Göstərsin ki, S.Yesenin dünya insanı olaraq insaniliyin mahiyyətini yaradıcılığı ilə üzə çıxarırdı - üzə gətirirdi. Zənnimcə, istər Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığında nəhənglərin, istərsə də dünya şərqişünaslığında qüdrətli simaların bu bölmədə xatırlanması təsadüfi deyil. Bu bölmədə çox maraqlı bir abzas mənim xüsusi marağıma səbəb oldu.

(Davamı 8-ci səhifədə)

Uğurlu tədqiqatın və sonsuz sevginin bəhrəsi

(Əvvəli 2-ci səhifədə)

Müəllifin ədəbiyyata, sənətə sevgisini, sarsılmaz inamını ifadə edən fikir nümunəsi olaraq olduğu kimi təqdim edirəm: «Məşhur Norveç yazıçısı, 1920-ci il ədəbiyyat üzrə Nobel mükafatçısı Knut Hamsin özünün Qafqaz səfərlərindən bəhs edən «Nağıllar diyarında» əsərində A.S.Puşkin və M.Y.Lermontovun Qafqaz səfərlərini nəzərdə tutaraq yazır ki, rus çarı məşhur rus şairlərini Qafqaza sürgünə göndərir, Qafqaz isə sürgünlükdən çıxaraq onlar üçün ilham mənbəyinə çevrilir». Nə qədər dəyərlidir, bundan sonra ədəbi tədqiqatın Belinski mühtini göstərən cümləni oxumaq xüsusi fərəh doğurur: «V.Q.Belinski də bu diyarda olmuş rus şairlərinin yaradıcılığında Qafqazın yerini yüksək qiymətləndirir və Qafqazı daha obrazlı şəkildə «poeziya beşiyi» adlandırır». Tədqiqatçının bu sözləri sanki Azərbaycanın indiki mədəni mühitinə rus yazıçılarının və şairlərinin diqqətini cəlb etmək məqsədi daşıyır. Zənnimizcə, bu, elə tədqiqatın praktik əhəmiyyəti baxımından xüsusi diqqətə çəkilməli tərəfidir. Müəllif XIX – XX əsr rus və Azərbaycan tədqiqatçılarının, rus və Azərbaycan yazıçılarının – Yeseninə əvvəlki və sonrakı simalarının adlarını qətiyyənlə təsadüfi çəkmir. Onların hər birinin dövrə, zamana münasibətini bildirir. Yeseninə əvvəlki sənətkarların və tədqiqatçıların düşüncə mövqeyindən yanaşaraq Yesenini yaradan mühiti təsəvvürə gətirməyə çalışır. Yeseninə sonrakı zamanı ədəbiyyatda söz-sənət adamları və tədqiqatçıları sırasında müxtəlif adları çərkən, mahiyyətcə, Yesenin təsir gücünün, əhəmiyyətinin davamını Yesenin obrazının yaşarılığını təmin edən, ən başlıcası, bu yaşarılığını təsdiq və iddia edən ədəbiyyat bilicilərinin mövqelərini öz mövqeyi ilə uyğunlaşdırır.

Sergey Yesenin tipli sənətkarların həyatının (və həm də yaradıcılığının) hər anı xüsusi ictimai məzmun daşıyan faktır. Bu baxımdan Sergey Yesenin həyatını öyrənmək, elə həm də onun yaradıcılığını öyrənmək deməkdir. İsxan İsxanlının tədqiqatında bir üstün keyfiyyət diqqəti çəkir. Müəllif qabaqcadan elmi tədqiqat üçün hazırladığı vaxtlardan belə başa düşüb ki, Sergey Yesenin həyatı ilə bağlı hər hansı bir məsələ (yaxud fakt) əhəmiyyətsiz hesab oluna bilməz və demək, diqqətdən də kənarda qala bilməz.

Müəllif səbir, demək olar ki, fakt-fakt prosesə daxil olur, şairin taleyində rolun hər hansı bir şəxsin və hadisənin qırılmaz, zəncirvari əlaqəsini yaradır. Şairin Qafqaza (Azərbaycana) səfəri zamanı onun psixoloji mühitində yaranmış ovqatdan tutmuş tanış olduğu insanların onun yaradıcılığına təsirində qədər bütün məsələlər incəliklə çözülmür. Və tədqiqatın səhifələrini çevirdikcə Çagindən Şahənəyə qədər, yaxud bütöv İran nəğmələrindən Bakı ilə xudahafizləşməyə qədər, dostu ilə əlvidasına qədər saysız-hesabsız adlar və faktlar məsələsi gözümüzün önündən keçir. Və burada bir qədər emosional təsir bağışlasa da belə bir qənaəti bildirməkdən çəkinirik; Sergey Yesenin həyatının Bakı dövrü çəkisinə görə, əlbəttə, mədəni çəkisinə görə, onun həyatının qalan

dövrələrindən çox-çox ağırdır, vəznlidir, qiymətlidir.

Tədqiqatdakı Yesenin taleyinin Bakı mənzərəsi həm də belə bir qənaət doğurur: Bakı nə qədər Avropadrsa, bir o qədər də Şərqi. Avropada özünü tapa bilməyən Yesenin Bakıda özünü asanlıqla tapır. Ən dərin, lirik, psixoloji şeirlərinin yaranmasında rus və Avropa təfəkkürünə, Şərq düşüncəsinin təsiri açıq-əşkar görünür. Sanki Yesenin rus və Avropanın çıpaq, hər şeyə asanlıqla və həm də maddiyat gücünə nail olmaqdan bezmişdi. O, ruhunun oxşanılmasını istəyirdi və bu nəvazişi Bakıdakı Şərq mühitindən ala bildi.

Doğrusu, kiçik bir yazıda oxucunun diqqətini sanki bitib-tükənməyən faktlar aləminə yönəltmək ağır olardı. Bircə onu demək qalır ki, tədqiqatın müəllifi faktlar zənginliyində azıb qalmır, hadisələrin və faktların bir-birilə daxili əlaqəsini axıradək qoruya bilir və sanki Yesenini bizim düşüncəmizdə yenidən yaradır. Bu mənada Yesenin həm də bir Azərbaycan şairi kimi gözümüzün önündə canlanır.

Birinci fəsildə üçüncü bölmə «Sergey Yesenin Bakı ünvanları» adlanır. Bu bölmədə tədqiqatçı Sergey Yesenin Bakıya düşməsindən tutmuş, Bakıdan çıxana qədər hansı ünvanlarda olduğunu, harada yaşadığını, hətta rəsmi idarələrdə kimlərin qəbulunda olduğunu, onu kimlərin qonaq dəvət etdiyini, hansısa tədbirlərdəki iştirakını... göstərir.

Bu hissəni tədqiqatın ən həssas yerlərindən biri də hesab etmək olar. Çünki hər görüş şairdə xüsusi təəssürat yaradırdı. Və demək, həm də İsxan İsxanlı şairin ayrı-ayrı şeirlərinin yaranmasında rolun olan məqamları da diqqətdən qaçırmır.

Nədənsə, mənə belə gəldi ki, tədqiqatçı bununla Bakı mühitinin sehirli bir aləm olduğunu sətiraltı da olsa bildirməyə çalışıb. Yəni Bakının qaynar, qonaqpərvər, sözə, şeirə həssas insanların olmasaydı, Yesenin yaradıcılığı öz qonçəliyindən çıxıb bilməzdi. Sergey Yesenin Bakıda münbit mühit görmüş və bu, onun kifayət qədər açılması, parlamasına şərait yaratmışdı.

«Sergey Yesenin Bakı görüşləri»ni də özündən əvvəlki bölmənin davamı hesab etmək olar. Şair bu bölmədə Sergey Yesenin Bakıda olduğu dövrün ədəbi mühitini də diqqətə çəkir. Burada müəyyən fikir toqquşmaları,

klassik zəmində davam edən Azərbaycan poeziyası, onun görkəmli daşıyıcı simaları xatırlanır. Ayrı-ayrı zamanlarda iki müxtəlif təbiətin qarşılaşmasına ziddiyyətli münasibətlərə də İsxan İsxanlı cəsarətlə müdaxilə edir, rəy bildirir.

Sergey Yesenin Bakıda olarkən Şərq poeziya incilərini vurğunluqla dinləmiş, şeirlərində, yeri gəldikcə, həmin motivləri xatırlatmışdır. Bu da onu göstərir ki, Yesenin təbiət etibarilə səyahətçi idi. O, incə sözün doğruluş məqamlarını, xüsusilə, istər tarixi, istərsə də Yesenin öz dövrünə aid söz-sənət adamlarını yüksək hörmətdə tuturdu. Bakı küçələrində, hətta çayxanalarda belə incə ruhlu Azərbaycan şairlərinin şeirlərini dinləməkdən zövq alırdı. Axı gözəl şeir həm də ritmi ilə, ahəngi ilə dinləyiciyə zövq bəxş edir. Hətta dilnəvazişi şeirin oxunduğu dili bilməsə belə.

Tədqiqatda ikinci fəsil «Sergey Yesenin yaradıcılığında Şərq mövzusu» adlanır. Bu fəsil demək olar ki, əhatə etdiyi üç bölmədə müxtəlif tərəflərdən yanaşma ilə «İran nəğmələri»ndən bəhs edir.

Məlumdur ki, Sergey Yesenin 1924-25-ci illərdəki Azərbaycana üç səyahəti zamanı «İran nəğmələri» silsiləsini yaratdı. Bu silsilənin dünya ədəbiyyatındakı Şərq motivləri mənzərəsində yerini göstərmək üçün müəllif mövcud faktları sıralayır. Və bu zaman sanki «İran nəğmələri» silsiləsinin doğuluş zərurətini göstəribilir. Bir qədər geniş olsa da, müəllifin öz təqdimində həmin mənzərəyə diqqət edək: «Yesenin tədqiqatçıların fikrincə, şairin Şərq poeziyasına, Şərq mədəniyyətinə və incəsənətinə marağı heç də təsadüfi hesab edilməməlidir. Çünki müdrik Şərq poeziyası, dünya poeziyasında şərq mövzusu həmişə diqqət mərkəzində olmuş, nəinki rus sənətkarlarını, həm də Qərb şairlərini və tədqiqatçılarını özünə cəlb etmiş, müxtəlif dövrlərdə müxtəlif xalqların sənət adamları bu mövzuda maraqlı əsərlər yaratmışlar. A.Puşkinin «Qurana nəzir»si (1825) və digər əsərləri, M.Lermontovun «Aşiq Qərib»i (1837) və s., A.Mitskeviçin «Kırım sonetləri» (1825), İ.Hotenin «Qərb-Şərq divanı» (1819), C.Bayronun «Korsarı» (1814), V.Hüqonun «Şərq motivləri» (1828) və bir sıra digər nümunələr bu qəbildəndir. Ümumiyyətlə, Şərq poeziyasının XIX əsr rus və Avropa sənətkarlarının yaradıcılığında, Avropa oxucusunun dünyagörüşünün formalaşmasında, avropalının, Puşkinin sözlərilə desək, özünün «Avropa zövqünü və baxışını» qoruyub saxlamasında rol böyükdür. XX əsrdə də Şərq poeziyası rus şairlərinin diqqət mərkəzində olmuşdur. V.Bryusov, V.İvanov, V.Kuzmin və s. kimi şairlər öz yaradıcılıqlarında Şərq mövzusuna müraciət etmişdilər. Digər tərəfdən də müxtəlif vaxtlarda müxtəlif rus və Avropa şairləri, tanınmış qələmlərlə şərq poeziyasından (orijinaldan və ya ikinci dildən) öz dillərinə çoxsaylı tərcümələr etmişlər. Bütün bunlar bir daha müxtəlif xalqların sənət adamlarının müxtəlif zamanlarda Şərq poeziyasından, Şərq poetik məktəbindən qidalanmasının bariz göstəricisidir ki, bunun da ən parlaq nümunələrindən biri XX əsrin ən lirik şairlə-

rindən hesab edilən Sergey Yesenin «İran nəğmələri» silsiləsidir». Bununla da sanki tədqiqatçı öz oxucusunu Yeseninlə birgə, daha doğrusu, Sergey Yesenin özünün gəlib çatdığı Şərq mədəni xəzinəsinin sarayına daxil edir. Məlumdur ki, Sergey Yesenin «İran nəğmələri» silsiləsi ayrı-ayrı tədqiqatçıların təbirində müxtəlif cür səslənib və İsxan İsxanlı çox doğru olaraq «nəğmə» sözüne daha çox üstünlük verir və həmin silsiləni «İran nəğmələri» adlandırır.

İsxan İsxanlı silsilənin yaranma tarixçəsi ilə bağlı uzun zaman ərzində bəzən dumanlı və dolaşmış görünən məqamlarda da burada aydınlıq gətirir.

Sonra bu fəslin ikinci bölməsinin «İran nəğmələrində qadın obrazları və silsilənin baş qəhrəmanı» adı ilə təqdim edir. Müəllifin tədqiqat zamanı, hətta bəzən yoruculuq mühiti yaratsa da bezmədən, usanmadan qadın obrazlarının kimliyi axtarışını sonacan davam etdirir. Lalənin, Şaqanın, Şəhri-zadın və Qeliyanın kimliyi bu gün də oxucular arasında maraqlı doğurur.

Şaqanın obrazı ilə bağlı maraqlı mülahizələr irəliləyir. Doğrusu, burada indiyə qədər düşüncəmizdə formalaşmış adların rusçasında tələffüzünə uyğun verilməsi və şərh məna mübahisəli görünərsə də, müəllif öz mövqeyini axırıncı əsaslandırmağa çalışır. Hətta həmin obrazların həyatdakı prototipindən fərqli olaraq, bilavasitə şair təxəyyülü ilə canlanması haqqında mülahizələr də xüsusi maraqlı doğurur.

Üçüncü bölmə «İran nəğmələrinin bədii estetik xüsusiyyətləri və onların təcrübədə saxlanması» adlanır. Kifayət qədər geniş və əhatəli tədqiqatı sürətlə oxumağa çalışdım. Bu qədər zəngin fakt və dərin təhlillər mənzərəsini asanlıqla ümumiləşdirmək mümkün olmur. Sadəcə, bəzi məqamlarda müəllifin yaratdığı mənzərəni qismən də olsa, göstərmək üçün onun öz mülahizələrinə üstünlük verməli oluram: «Silsiləyə daxil olan şeirlərin Azərbaycan dilinə tərcüməsi də hər zaman şairlərimizin maraqlı dairəsində olmuşdur. Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığında Yesenin poeziyasından tərcümə işi də elə «İran nəğmələri»nə müraciətlə başlamışdır.

Məlum olduğu kimi, 1928-ci ildə Süleyman Rüstəm Yesenin məhz «İran nəğmələri» silsiləsindən olan «...» dilimizə çevirmiş, şeir əski əlifba ilə çıxan «İnqilab və mədəniyyət» jurnalında dərc olunmuşdu. Bu, Yesenin Azərbaycan dilinə tərcümə olunan ilk şeiri idi. Ümumiyyətlə, həmin dövrədən bu günə qədər Yesenin yaradıcılığına müraciət etmiş 31 tərcüməçidən 10-u (Süleyman Rüstəm, Əliğa Kürçaylı, Səyavuş Məmmədzadə, Eyvaz Borçalı, Qoca Xalid, Firuz Mustafa, Günel Mövlud, Rəfət İsayev, Teymur Kərimli, İsxan İsxanlı) Yesenin «İran nəğmələri» silsiləsindən tərcümələr etmişlər. Şairlərin bu qədər həssaslıq və böyük həvəslə Sergey Yeseninə müraciət etməsi nə ilə bağlıdır? Müəllif bu suala təqribən belə bir cavab verir ki, deyəsən, hər bir şair özünü Yeseninə tapmaq istəmişdir. Müəllif sonsuz zəhmətə qatlaşaraq eyni şeir üzərindəki tərcümələrə həssas yanaşma ilə münasibət bildirir. Ayrı-ayrı şairlərin tərcümə zamanı uğurlarını və ifadə imkanlarını göstərməyə çalışır. Hətta bu cür müqayisələrin inadlı şəkildə davamı tədqiqatı oxuyanlar üçün heyvətli münasibət doğurur. Hələ üstəlik ayrı-ayrı müəlliflərin tərcümələrinə müxtəli ədəbiyyatşünasların, tənqidçilərin, nəzəri fikir müəlliflərinin mövqeləri də tədqiqatda diqqətdən kənarda qalmır.

(Davamı 9-cu səhifədə)

(Əvvəli 8-ci səhifədə)

Üçüncü fəsil «Sergey Yesenin ədəbi şəxsiyyəti və yaradıcılığı Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığında» başlığı ilə təqdim olunur. Bu fəsildə iki bölmə var. Birinci «Sergey Yesenin Bakı mətbuatında» adlanır. Adından da göründüyü kimi, bu mövzunun özü də kifayət qədər genişdir və artıq yüz illik bir tarixə malikdir. Demək, tədqiqatçı bu mərhələdə də zəhmətdən çəkinməmiş, Azərbaycan dilli, rus dilli mətbuat yazılarının hamısını araşdırmışdır. Şübhəsiz, bu zaman çoxlu sayda Azərbaycan şairinin Sergey Yeseninə həsr etdiyi ədəbi-bədii yazıların, xüsusilə, lirik şeirlərin geniş mənzərəsi ilə də bizi tanış edir. Bu fəsildə ikinci bölmə «Sergey Yesenin yaradıcılığının Azərbaycan tədqiqatçıları»-dır. Müəllif Azərbaycan tədqiqatçılarından Sergey Yeseninə həsr olunmuş yazıların dərc olunduğu qəzetlərin adlarını çəkir. Bu sırada «Kredo» qəzetinin adının çəkilməsi də bizdə xüsusi fərəh doğurur.

İsaxan İsaxanlı görkəmli Azərbaycan ədəbiyyatşünaslarının Yesenin yaradıcılığına sevgili münasibətini, həm də dünya poeziya sənətinin incilərini yaratmış rus şairinə xalqımızın münasibəti kimi ifadə edir.

Dördüncü fəsil «Sergey Yesenin poeziyası və Azərbaycan tərcüməçilik məktəbi»-dir. Bu fəsil üç bölmədən ibarətdir. Birinci bölmə «Sergey Yesenin əsərlərinin Azərbaycan tərcümələri: tarixi, nəzəri və praktik aspektlər», ikinci bölmə «Əlvida, Bakı» şeiri və onun Azərbaycan dilinə tərcümələrinə milli və yerli koloritin saxlanılması», üçüncü bölmə «Əlvida, ey dostum, əlvida artıq!» şeiri və onun Azərbaycan dilinə tərcümə variantlarının müqayisəli təhlili»-ndən ibarətdir.

Bu bölmələrin adlarından göründüyü kimi, müəllif çox zəngin və kəmiyyət baxımından, həm də tükənməz görünən ədəbi xəzinəni saf-çürük etməli olmuşdur. Axı yüz il ərzində Yesenin əsərlərinin tərcüməsilə Azərbaycanda böyük bir kitabxana yaranmışdır. Yesenin yaradıcılığının Azərbaycan dilinə tərcüməsi cildlərlə sıralansaydı... şübhəsiz, təəccüb doğurardı. Müəllifin bu qədər zəngin kitabxanaya araşdırması onun Sergey Yesenin şəxsiyyətinə, yaradıcılığına olan sonsuz sevgisi ilə bağlıdır. Və onun bu yöndə tükənməz tədqiqat zəhmətini də yalnız bu sevgi ilə bağlamaq mümkündür.

Məlumdur ki, Sergey Yesenin yaradıcılığında «İran nəğmələri» nə qədər cazibə yaradırsa, onun iki şeiri də elə bir o qədər təsir doğurub. «Əlvida, Bakı» və «Əlvida, ey dostum » şeirləri tərcümələri ilə bir yerə yığılsa, ayrıca möhtəşəm kitabdır. İkinci şeirin tərcüməçiləri sırasında müəllifin mənim tərcümələrimə də xüsusi yer ayırmasını və hətta tənqidi münasibətini də xüsusi rəğbət və xoş ovqatla qarşıladım. Buradakı imkan məhdudluğuna görə daha geniş danışmağa lüzum görmürəm.

Müəllif tədqiqatını geniş və əhatəli nəticə ilə yekunlaşdırır. Nəticənin son abzası ilə tədqiqata münasibətimizə yekun vurmaq istərdik: «Beləliklə, iki xalqa məxsus ədəbiyyatın qarşılıqlı münasibətlərinin, onların bir-birinə qarşılıqlı təsirinin, ümumilikdə Azərbaycan-rus ədəbi əlaqələrinin dərinləşməsi, sistemli şəkildə tədqiq edilməsi prosesinin çox mühüm bir həlqəsi olan Sergey Yesenin poeziyasının dilimizə tərcümə edilmiş bir sıra nümunələrinin təhlili bu sahədə əldə edilmiş nümunələrlə yanaşı xeyli çatışmazlıqların da mövcudluğunu üzə

çıxarmışdı. Məhz elə buna görə də gələcək tərcümələrdə bu boşluğun doldurulması mütləq nəzərdə tutulmalı, bu böyük rus şairinin əsərlərinin daha mükəmməl tərcümələri ortaya qoyulmalıdır». Müəllif doğru deyir, Yesenin yaradıcılığı tükənməz bir ümmandır və hələ ön müxtəlif tərəflərdən öz tədqiqatçıları gözləyir.

Müəllifin böyük zəhmətlə araşdırdığı mənbələrin siyahısını göstərən hissə onun hansı zəhmətə qatlaşdığına yaxşı sübutdur. Müxtəlif dillərdə dörd yüzə yaxın mənbənin adı çəkilir. Yeseninlə bağlı fikir və mülahizələr bu mənbələrdə özünə münasibətdə hansı səviyyədə üzə çıxır, görünür. Bunu ancaq tədqiqatçı dərinləndirərək öyrənməklə bilmək olar.

İsaxan İsaxanlıın bu əsəri mənim qənaətimə görə ədəbiyyatşünaslığımız üçün təkə elmi baxımdan ədəbi düşüncəmizə zənginlik gətirmir. Həm də bədii-estetik zövq baxımından da çox dəyərlidir. Tədqiqatın elə məqamları var ki, hissələri coşdurur, duyğuları qanadlandırır, qüdrətli şairin poeziyası tədqiqatçı incələmələri ilə oxucunun ruhunu mənəvi təmizlənmə ilə təmin edir.

Tədqiqatçı İsaxan İsaxanlı Yesenin poeziyasına sevgisi ilə seçdiyi mövzunun dərinliklərinə varmaqla can atdığı zirvəni fəth edər bilmişdir.

...Qeyd etmək yerinə düşərdi ki, İsaxan İsaxanlıın «Sergey Yesenin yaradıcılığı Azərbaycan və Şərq ədəbi-bədii kontekstində» tədqiqatı elmlər doktoru elmi dərəcəsi almaq üçün təqdim edilmiş və müəllif bu günlərdə uğurlu müdafiə ilə məqsədinə çatmışdır.

Tədqiqat haqqında dəyərli rəylər və müdafiə zamanı maraqlı çıxışlardan da bəzi məqamları oxucularımıza təqdim edirik:

Filologiya elmləri doktoru, professor, əməkdar müəllim Cəlil Nağıyev rəyində: AMEA Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutunun doktorantı İsaxan Abdulla oğlu İsaxanlıın da «Sergey Yesenin yaradıcılığı Azərbaycan və Şərq ədəbi-bədii kontekstində» adlı filologiya üzrə elmlər doktoru elmi dərəcəsi almaq üçün hazırladığı dissertasiya işi bu gün də xüsusi əhəmiyyət kəsb edən və milli ədəbiyyatşünaslığımız üçün aktual və dəyərli olan bir mövzuya həsr olunub. Bu məsələlərə aydınlıq gətirilsə də, müdafiəyə təqdim olunan dissertasiyadan da göründüyü kimi, bu sahədə hələ də deyiləsi, yazılması, araşdırılması çoxsaylı qaranlıq məqam qalmaqdadır.

Dissertant bu sahədə olan demək olar ki, bütün elmi mənbələri əhatə etməklə, mümkün olan, bəzən hətta zahirən qeyri-mümkün görünən materialları əldə etmiş və Yesenin yaradıcılığını, həyatının Bakı dövrü, bu dövrdə qələmə aldığı ayrı-ayrı şeirlərinin yazılma tarixini araşdırmış və onların ideya-məzmun xüsusiyyətlərinin elmi təhlilini vermişdir.

...Müəllif dissertasiyada bu sahədə olan və bu sahəyə birbaşa aid olan bütün elmi-publisistik materialları əhatə etməklə, hətta şifahi mənbələrə (xatirələr) istinad edərək sambalı bir tədqiqat işi yazmış, Azərbaycan-rus ədəbi əlaqələri, tərcüməşünaslığın elmi əsasları, müqayisəli ədəbiyyatşünaslığın bəzi aktual problemləri sahələrində qiymətli araşdırma ərsəyə gətirmişdir.

Dissertasiyanın dili sadə, oxunaqlı və elmidir. Dissertasiya Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Ali Dissertasiya Komissiyasının bu tipli işlərin qarşısına qoyduğu bütün tələblərə cavab verir və onun müəllifi İsaxan Abdulla oğlu İsaxanlı iddia etdiyi filologiya elmləri doktoru elmi dərəcəsinə almağa tamamilə layiqdir.

Filologiya elmləri doktoru, professor Leyla Gərayzadənin rəyində: İsaxan İsaxanlıın bu dissertasiyasını qətiyyətlə S.Yeseninin elmi tərcüməyihalı, şairin yaradıcılığının Bakı dövrünün ən mötəbər elmi salnaməsi adlandırmaq olar. Doktorant dissertasiyasında S.Yeseninin Bakı ilə əlaqələrinin ən kiçik detallarına belə məsuliyyətlə yanaşmış, xeyli naməlum faktları üzə çıxarmış və bir sıra yanlışlıqları aradan qaldırmışdır. Bu əsər, bizim qənaətimizə görə, yeseninşünaslıqda, ümumilikdə ədəbi əlaqələrdə öz elmi dəyəri ilə ciddi şəkildə seçilən bir hadisə, təkə milli ədəbiyyatşünaslığımıza deyil, rus yeseninşünaslığına da dəyərli bir töhfədir. Bu dissertasiyanın S.Yeseninlə bağlı bundan sonra yazılacaq əsərlərə mötəbər mənbə-qaynaq rolunda çıxış edəcəyi də şübhəsizdir.

Filologiya elmləri doktoru, professor Əmirxan Xəlilovun rəyində: Bütün tədqiqat boyu müəllifin gəldiyi nəticə və elmi qənaətlər öz inandırıcılığı ilə diqqəti cəlb edir. Bu da əsassız deyil. Belə ki, dissertant qarşıya qoyduğu məqsədlərinə çatmaq üçün süni üsullara və yanaşmalara yol verməmiş, əksinə, bütün məsələlərə dövrün ictimai-siyasi-ədəbi mənzərəsindən baxmış, şairin yaradıcılığı ilə əlaqədar istər rus, istərsə də ingilis və s. dillərdə Yesenin yaradıcılıq yolunu işıqlandıran yüzlərlə elmi-tədqiqat işlərini elmi-nəzəri təhlildən keçirmiş və bunlara istinad edərək öz arqumentlərini, fikir və mülahizələrini müasir ədəbi-estetik ideyalar səviyyəsində, dünya ədəbiyyatşünaslığı prinsiplərini, nəzəri tələbləri rəhbər tutaraq əsaslandırmağa nail olmuşdur.

...Çox böyük zəhmət, elmi araşdırmalar sayəsində meydana gələn bu dissertasiyanı ədəbiyyatşünaslığımızda tamamilə yeni, orijinal elmi iş hesab edirik.

Filologiya elmləri doktoru, professor, AMEA-nın həqiqi üzvü, əməkdar elm xadimi Nizami Cəfərovun opponent rəyində: Çox yaxşı haldır ki, dissertant tədqiq etdiyi mövzu ilə bağlı yalnız Azərbaycanda deyil, yeseninşünaslığın və yeseninşünasların əsas vətəni olan Rusiyanın müxtəlif elmi-tədqiqat mərkəzlərində, o cümlədən, M.Qorki adına Dünya Ədəbiyyatı İnstitutunda, S.Yesenin adına Ryazan Dövlət Universitetində və digər yerlərdə beynəlxalq konfranslarda, simpoziumlarda iştirak etmiş, məqalələrlə çıxış etmiş, Azərbaycan yeseninşünaslıq uğurlarını diqqətə çatdırmışdır.

Bu tədqiqatı ilə bağlı müəllifin Rusiyada, böyük yeseninşünasların olduğu elmi mühitdə, Rusiya Yazıçılar Birliyi və Ryazan Vilayətinin təsis etdiyi S.Yesenin adına iki nüfuzlu beynəlxalq mükafata layiq görülməsi isə müəllifin bir yeseninşünas kimi Rusiyanın elmi dairələrində yüksək səviyyədə qəbul edilməsinin bariz göstəricisi olmaqla yanaşı, həm də Azərbaycan yeseninşünaslığının böyük uğurudur... Beləliklə, İsaxan İsaxanlıın böyük zəhmətlə ərsəyə gətirdiyi «Sergey Yesenin yaradıcılığı Azərbaycan və Şərq ədəbi-bədii kontekstində» mövzusunda tədqiqat işini yeseninşünaslıqda orijinal bir elmi iş hesab edirik.

Filologiya elmləri doktoru, professor Rafiq Novruzovun opponent rəyində: İsaxan İsaxanlı qarşısına qoyduğu məqsədinə tam nail ola bilmişdir. Dissertant şairin həyat və yaradıcılığının Bakı dövrünü sistemli şəkildə araşdırmış, bu dövrün Yesenin ümumi yaradıcılığında yerini və rolunu müəyyənləşdirmiş, «İran nəğmələri», «Əlvida, Bakı!», «Əlvida, ey dostum, əlvida artıq» şeirlərinin tərcümələri üzərində filoloji, bədii-poetik müşahidələr aparmaqla, bu şeirlərin orijinala uyğunluğu, orijinaldakı əsərin struktur, ritm, intonasi-

ya, qafiyə sisteminin və s. tərcümədə necə qorunması məsələlərini öyrənməyə böyük zəhmət sərf etmişdir. Əsərdə Sergey Yesenin Azərbaycanla, Bakı mühiti ilə əlaqələri, bu yöndə fikir və faktlar elmi-nəzəri baxımdan təhlilə cəlb edilmiş və bütün bu məsələlər dövrün siyasi-ədəbi-mədəni mənzərəsində şərh edilmişdir.

Filologiya elmləri doktoru, akademik Rafael Hüseynovun rəyində: Əsərin yazılma üsulu akademik səviyyədə olub, çox geniş və hərtərəfli araşdırmanın məhsuludur. Dissertantın mövzu ilə bağlı işiq üzü görmüş monoqrafiyaları, ölkəmizdə və xaricdə nəşr edilmiş məqalələri, konfranslarda çıxışları təqdirəlayiqdir. Alimin monoqrafiyaları Rusiyada mükafatlara layiq görülmüşdür.

Filologiya elmləri doktoru, professor Bədirxan Əhmədovun opponent rəyində: İsaxan İsaxanlı tədqiqat işini 4 fəsildə araşdırır; fəsillər və paraqrafların qoyuluşu və araşdırma sferası müəllifə şairin yaradıcılığını əhatə etməyə tamamilə imkan verir. Belə ki, tədqiqatçı S.Yesenin yaradıcılığını Azərbaycan və Şərq kontekstində bütün spektrlərini əhatə etməyə çalışır, yaradıcılığının daha maraqlı, paradoksal, ziddiyyətli məqamlarını, eləcə də, Bakı dövrünü və bu dövrdəki yaradıcılığını tədqiqata cəlb edir. Dissertasiyada şairin yaradıcılığı, onun poeziyasının dilimizə tərcümələri dərinləndirən və hərtərəfli araşdırılmış, onun Azərbaycan ilə əlaqələrinin indiyə qədər açılmamış məqamlarına nüfuz edilmişdir.

Filologiya elmləri doktoru, professor Elman Quliyevin rəyində: İsaxan İsaxanlı problemin mahiyyətinə nüfuz edər bilmiş, Sergey Yesenin «İran nəğmələri» silsiləsinə daxil olan bir sıra şeirlərin tarixçəsi, onların kimlərə həsr olunması ilə bağlı obyektiv mənzərə yaratmağa nail olmuşdur. Müəllifin sözügedən problemlərə yanaşmasında müasirliyin meyar və ölçüləri əsas götürülmüşdür.

Filologiya elmləri doktoru, professor Asif Hacıyevin rəyində: İsaxan Abdulla oğlu İsaxanlıın filologiya elmləri doktoru elmi dərəcəsi almaq üçün təqdim etdiyi «Sergey Yesenin yaradıcılığı Azərbaycan və Şərq ədəbi-bədii kontekstində» mövzusunda dissertasiya işi mədəniyyətlərəarası dialoqun, multi-kultural dəyərlərin mühüm ictimai-mənəvi amilə çevrildiyi müasir dövrdə filoloji fikrin aktual məsələsinə-ədəbi proses və yaradıcılıqda Şərq və Qərb, o cümlədən, Azərbaycan və rus ədəbi-yaradıcılıq əlaqələrinə, bu dialoqun görkəmli rus ədəbi Sergey Yesenin yaradıcılığında roluna həsr edilib.

Tədqiqat işinə Rusiya tədqiqat mərkəzlərindən də bir sıra maraqlı rəylər alınıb.

Müdafiə zamanı müzakirədə iştirak edən bir sıra nüfuzlu elm xadimlərinin-akademik **İsa Həbibbəylinin**, professor **Flora Hacıyevanın**, professor **Vüqar Əhmədin**, professor **Fikrət Rzayevin**, professor **Telman Cəfərovun**, professor **Bella Musayevanın** da çıxışlarında çox maraqlı məqamlara toxunulur, Sergey Yeseninlə bağlı tədqiqatın dəyəri müxtəlif aspektlərdən şərh edilir.

Nəhayət, tədqiqatın yüksək səviyyədə müzakirəsində iştirak edən elm xadimlərinə İddiacının təşəkkür mətni də maraqlı doğurur. Bu artıq gələcəyin tədqiqatçıları üçün açıq mövzu olacaq.

...Yesenin zirvəsi; Bu zirvə yüz illərdən çoxdur ki, hər bir söz sərrafını, duyğu sahibini özünə cəzb edir. Yesenin poeziyası ilə mənəvi rahatlıq tapan hər kəs bu zirvəyə can atır.